संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय मानवअधिकार उच्चायुक्तको कार्यालय, नेपाल

लेना सुन्ध
संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय मानवअधिकार उच्चायुक्तकी नेपालस्थित प्रतिनिधि

५८औँ अन्तर्राष्ट्रिय मानवअधिकार दिवसको अवसरमा
२०६३ मङ्सिर २४

विशिष्ट पाहुना, मित्रहरू,

संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय मानवअधिकार उच्चायुक्त लुइस आर्वरको प्रतिनिधित्व गर्दै यो ५८औँ अन्तर्राष्ट्रिय मानवअधिकार दिवसका लागि धेरै प्रकारले अत्यन्त महत्वपूर्ण रहेको वर्षको अन्त्यमा तपाईंहरूबीच आज यहाँ हुन पाउँदा म गौरवान्वित भएकी छु ।

मानवअधिकार दिवसले गत वर्षमा मानवअधिकारको प्रतिरक्षा र प्रबर्द्धनमा भएका उपलब्धीहरूबारे विचार गर्न तथा हाम्रा अगाडिका चुनौतीहरूको लेखाजोखा गर्न एउटा अवसर प्रदान गर्दछ । विस्तृत शान्ति सम्झौतामा हालै भएको हस्ताक्षरले ११-वर्षे द्वन्द्वको औपचारिक रूपले अन्त्य गरेको छ । म यो द्वन्द्वको अवधिमा मानवअधिकार दुर्व्यवहारको सिकार भएकाहरू - विशेषतः ती जो मारिए वा बेपत्ता पारिए र ती जो डरलाग्दो हिंसाबाट पीडित भएका छन् - लाई सम्झदै सुरु गर्न चाहन्छु । हामीले मानवअधिकारकर्मीको रूपमा, मानवजातिको रूपमा तिनलाई बिर्सनु हुँदैन । हामी मारिएकाका परिवारहरूलाई सहयोग गर्ने र बाँच्न सफल भएकाहरूको जीवन पुनःस्थापन गर्ने हाम्रा प्रयासहरूमा थाक्नहुँदैन । हामीले यी मानवअधिकार उल्लङ्घन निम्त्याउने कारणहरूलाई सम्बोधन गर्ने परिवर्तनका लागि कामलाई जारी राख्नुपर्छ, जसले गर्दा यस्ता उल्लङ्घनहरू नेपालमा पुनः कहिल्यै दोहोरिँदैनन् ।

उच्चायुक्तले विस्तृत शान्ति सम्झौताका मानवअधिकारसम्बन्धी सबै पक्षको अनुगमनमार्फत् शान्ति प्रक्रियालाई सघाउन आफ्नो कार्यालयलाई प्रतिबद्ध गराउनु भएको छ । उच्चायुक्तको कार्यालय, नेपालले विकास क्षेत्र तथा जिल्लाहरू, विशेषतः ती जिल्लाहरू जहाँ मानवअधिकारको स्थिति बढी अस्थिर छ, मा आफ्ना अनुगमन गतिविधिहरूलाई प्राथमिकता दिनेछ । देशका सबै भागमा रहेका तथा सबै समुदायका नेपालीलाई मानवअधिकार दुर्व्यवहारमुक्त जीवन जिउने अधिकार छ ।

उच्चायुक्तको कार्यालय, नेपालले आफ्नो अनुगमन कार्यका साथै सङ्क्रमणकालीन अवधिमा तीनवटा मुद्दामा आफ्नो ध्यान केन्द्रित गर्नेछ जसलाई भविष्यमा नेपालमा मानवअधिकार दुर्व्यवहारहरू हुनेछैनन् भन्ने सुनिश्चित गर्न सम्बोधन गरिनुपर्दछ भन्ने हाम्रो विश्वास छ ।

प्रथमतः, दण्डहीनताको अन्त्य गरिनुपर्दछ, विशेषतः गम्भीर मानवअधिकार दुर्व्यवहारका लागि । सत्तामा रहेका र सार्वजनिक दायित्व भएकाहरू, विशेषतः राज्यको सुरक्षाफौज, आमजनताप्रति जवाफदेही हुनुपर्दछ । मानवअधिकार उल्लङ्घनहरू नदोहोरिने कुराको सुनिश्चित गर्न कुनै नयाँ वा सुधारिएको सुरक्षाफौजलगायतका सुरक्षाफौजभित्र कानुनप्रति जवाफदेही हुने नयाँ संस्कृतिको सिर्जना गर्न अति आवश्यक छ । द्वन्द्वको क्रममा दुवै पक्षद्वारा गम्भीर मानवअधिकार उल्लङ्घनहरू भए र शान्तिका खातिर भनेर यिनलाई कार्पेटमुनि दबाइयो भने भावी मानवअधिकार संरक्षणका लागि खतरनाक परिणामहरू हुनेछन् । लोकतान्त्रिक समाजमा आफ्नो उचित भूमिका निर्वाह गर्न कानुन र व्यवस्था कायम राख्ने दायित्व भएको सुरक्षाक्षेत्र कानुनप्रति जवाफदेही हुनुपर्दछ । जवाफदेहीता द्वन्द्वको क्रममा विगतमा दुवै पक्षद्वारा भएका दुर्व्यवहारहरूको सम्बोधन गर्ने प्रयत्न गरेर सुरु हुन्छः तिनको अनुसन्धान गरेर, अभियोजन गराएर र जिम्मेवारहरूलाई जवाफदेही बनाएर ।

दोस्रो, पूर्ण क्रियाशील कानुन कार्यान्वयन तथा फौजदारी न्याय प्रणाली हुनुपर्छ । नेपाल प्रहरीलाई कानुनी शासन पुनःस्थापना गर्न व्यवसायिक तथा प्रभावकारी ढङ्गले तिनका आफ्ना कर्तव्यहरू पालन गर्न देशभरका समुदायमा चौकीहरूमा पुनः तैनाथ गरिनुपर्दछ । नागरिक प्रहरीमार्फत् अनुगमन गरी सुरक्षा उपलब्ध गराउने कार्य राज्यका सबैभन्दा महत्वपूर्ण मानवअधिकारसम्बन्धी दायित्वहरूमध्ये एक हो । एउटा ऐतिहासिक घडीमा यो राजकीय दायित्व पूरा गर्न नेपाल

प्रहरीलाई अनुरोध गरिएको छ, र उनीहरू स्रोतयुक्त र उचित रूपले तालिमप्राप्त हुनुपर्दछ । फौजदारी न्याय प्रणालीले पनि सशक्त र स्वतन्त्र रूपमा कार्य गर्नुपर्दछ र दलित र ग्रामीण गरिब जस्ता न्यायको पहुँच प्राप्त गर्नमा परम्परागत रूपले कठिनाई भएकाहरूलगायतका सबै नेपालीलाई यसको पहुँच हुनुपर्दछ । यौन हिंसाबाट पीडित महिलाहरूलाई पनि कानुनको पूर्ण संरक्षण हुनुपर्दछ र न्याय प्रणालीमा पहुँच प्राप्त गर्न उनीहरूले हाल सामना गरेका बाधाहरू हटाइनुपर्दछ ।

तेस्रो, मधेसी, दलित, जनजाति, बादी जस्ता समुदायहरू, पूर्वकमैया जस्ता समूहहरू, अपाङ्गहरू र यौन अल्पसङ्ख्यकहरू विरुद्ध लामो समयदेखिका भेदभाव तथा सामाजिक बहिष्करणलाई सम्बोधन गर्नु अति आवश्यक छ । यस्तो गाडिएर रहेका भेदभावलाई सम्बोधन र परिवर्तन गर्नु सजिलो कार्य होइन । यो कार्य रातारात पूरा गर्न सकिंदैन । तर, विस्तृत शान्ति सम्झौतामा यो समस्यालाई स्वीकारेर सम्बन्धित पक्षहरूले परिवर्तनको बाटो खोलेका छन् । राजनीतिक प्रक्रियाबाट परम्परागत रूपमा बाहिर राखिएका ती मानिसले नयाँ नेपालको आकार दिनमा समान रूपमा सहभागी हुन सकून् भन्ने सुनिश्चित गर्न यो प्रतिबद्धताका साथसाथै व्यवहारिक उपायहरू अपनाइनुपर्दछ ।

उच्चायुक्त लुइस आर्वरले यस वर्षको मानवअधिकार दिवसका लागि छान्नुभएको अन्तर्राष्ट्रिय विषय हो - गरिबी । संसारभर पत्रिकाहरूमा मानवअधिकार दिवसका लागि प्रकाशित एउटा लेखमा उच्चायुक्तले लेख्नुभयोः "प्रायः गरिबी मानवअधिकार उल्लङ्घनहरूको कारण र परिणाम दुवै हो । गरिबी भनेको आय तथा भौतिक वस्तुहरूको अपर्याप्तता मात्र होइन, स्रोत, अवसरहरू र सुरक्षाको अभाव पनि हो जसले प्रतिष्ठाको अवमूल्न गर्दछ र गरिबीको जोखिमतालाई अझ बढाउँदछ । यो शक्तिको बारेमा पनि होः सार्वजनिक जीवन र परिवारमा कसले यसको प्रयोग गर्दछ र कसले गर्दैन भन्ने ।"

एसियाका सबैभन्दा गरिब देशहरूमध्येको एउटा देश नेपालमा दसौं लाख मानिसका लागि भेदभाव र गरिबीका बीच प्रत्यक्ष सम्बन्ध छ - भेदभावले मानिसलाई अवसर र स्रोतहरूसँगको पहुँचमा बाधा सिर्जना गर्दछ । भेदभावको उन्मूलन गरी गरिबीका मूल कारणहरूमध्येको एउटालाई सम्बोधन गर्न राज्यको तत्कालीन र दीर्घकालीन उपायहरू अपनाउनुपर्ने दायित्व हुन्छ । उदाहरणका लागि, नेपालमा महिलाको स्थिति उनीहरू कुन समुदायभित्र पर्दछन् भन्ने कुराले स्पष्ट फरक पारेको हुन्छ । तर, सबै महिलामा भएको साझा कुरा के हो भने उनीहरूमा आ-आफ्ना समुदायका पुरुषहरूभन्दा कम शक्ति छ । संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय सुरक्षा परिषद्को प्रस्ताव १३२५ ले उल्लेख गरे झैं महिलाहरूले द्वन्द्वपछिका शान्तिनिर्माणका पहलहरूमा सक्रिय भूमिका निर्वाह गर्न अति आवश्यक छ । गाउँदेखि राष्ट्रियस्तरसम्म समाजका सबै तहका निर्णय गर्ने निकायहरूमा महिलाहरूको प्रतिनिधित्व हुनुपर्दछ । महिलाविरुद्ध गाडिएर रहेको यो भेदभावलाई सम्बोधन गरेर नेपालले पनि गरिबीको समस्यामा ध्यान केन्द्रित गर्न आफ्ना मानव संसाधनको पूर्ण रूपले उपयोग गर्नेतर्फ एउटा प्रमुख कदम चाल्नसक्छ ।

नेपालमा भेदभाव उन्मूलन गरी गरिबीका कारणहरू निर्मूल गर्नमा योगदान पुऱ्याउनसक्ने उपायहरूको विकासमा सघाउन उच्चायुक्तको कार्यालय, नेपालले आउँदो सरकार तथा नेपालमा सीमान्तकृत समुदायहरूको प्रतिनिधित्व गर्ने नागरिक समाजका सङ्गठनहरूसँग मिलेर काम गर्नेछ ।

देशभर समुदायमा रहेका हाम्रा साझेदार नेपाल मानवअधिकार रक्षकहरूलाई म तपाईंहरूले गत मानवअधिकार दिवसयता यति धेरै कुरा हासिल गर्नुभएको छ भन्नेमा जोड दिन चाहान्छु । म तपाईंहरूलाई बधाइ दिन्छु । हामी उच्चायुक्तको कार्यालय, नेपालले आफ्ना गतिविधिहरू सुरु गरेयता विकसित भएको साझेदारीलाई बलियो बनाउने कार्यलाई जारी राख्ने छौं । अगाडि धेरै चुनौती हुनेछन् तर मानवअधिकारको संरक्षण र प्रबर्द्धन शान्ति प्रक्रियाको केन्द्रमा रहन्छ भन्ने सुनिश्चित गर्न हामी सबैले मिलेर काम गर्न अति आवश्यक छ ।

धन्यवाद ।